

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 2 Februari 1890. N°. 632.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de gesubscribeerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam. Inzendingen die later dan Dinsdag vóór namiddag te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangegoten door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elke regel meer 16 Cent. Aanvragen en vermelding van tijdgeven en Verlagen van Verreemingen 10 Ct. per regel.

Van de Genademiddelen.

ZONDAGSOPDEELING XXV.

En hij heeft het teken der bevestiging ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs, die hem in de voorhuid was toegerekend; opdat hij zou zijn een vader van allen, die gelooven in de voorhuid zijde, ten einde ook hun de rechtvaardigheid toegerekend worde. Rom 4: 11.

VI.

Een Sacrament is dan, naar de uitlegging van onze Catechismus, „een heilig, zichtbaar waarteken en zegel“; een omschrijving waaraan niets behoeft veranderd te worden, en die ook thans nog uitnemend dienst doet, mits elk der termen er van goed worde verstaan.

Een Sacrament heet „heilig“ in gelijken zin als de Schriftuur „heilig“ heet, en er gesproken wordt van „heilige“ apostelen en een „heilig“ Evangelium. Zoo spreken we dan ook van den heiligen Doop en van het heilige Avondmaal; en het is zelfs afkeurswaard, indien men opzettelijk dit „heilig“ voor Doop en Avondmaal weglaat. Natuurlijk is er geen bezwaar tegen om evengoed van „de Schrift“ als van „de Heilige Schrift“ te spreken; immers die Schrift zelf gaat ons hierin voor. Het zou dus onnatuurlijke stijfheid en gewrongenheid worden, indien men waande nooit anders te mogen spreken dan van „de Schrift“ met een *H.* er voor. Dit is niet zoo. Van „de Schrift“ zonder meer te spreken is volkomen geoorloofd, mits er slechts nooit anders dan „de *H.* Schrift“ onder worde verstaan. Niet een „heilige Belijdenis“, nimmer een „heilige Catechismus“, en evenmin „heilige leerregelen van Dordt“. Dit ware misbruik van het woord „heilig“, en zou aan de Formulieren van eenheid iets toekennen, wat hun niet toekomt. Maar juist omdat de Schriftuur van al deze menselijke en kerkelijke geschriften principieel onderscheiden is, komt dan aan die Heilige Schriftuur ook de eereitel van *Heilig* toe, om daarmee uit te drukken haar goddelijken oorsprong en haar goddelijke autoriteit. Is er na geen wolke aan de lucht, en wordt zoo die goddelijke oorsprong als die goddelijke autoriteit der Schriftuur algemeen beleden, dan doet het er natuurlijk niets toe, of men dat „heilig“ al soms weglaat. Maar komt er een geest van verloochening op, die dit goddelijk gezag der Heilige Schrift aanrandt en haar goddelijken oorsprong loochent, en zijn er die daarom juist dat *Heilig* voor Schriftuur weglaten, dan natuurlijk mag een goed Christen den schijn zelfs niet op zich laden, als deed hij hieraan mee, en wordt het juist zijn *plicht*, om nog volhardender dan anders schier altoos van de *Heilige* Schrift te gewagen. Wie in onze dagen dit „heilige“ voor Schrift weglaat, heult met de bestrijders der waarheid; en wie het er bijvoegt, doet daarin *belijdenis*.

Dit is de reden, waarom het ook aan te raden is, op het voetspoor onzer vaderen, weer meer dan gewoonlijk te spreken van de „heilige profeten“, de „heilige apostelen“ en „heilige evangelisten“. Een tijdlang heeft men zich hieraan onttrokken, omdat men er een Roomsche hebbelijkheid in zag; en we ontkennen niet, dat hier iets van aan was, in zoverre de Roomsche-Katholieken dit spreken van „heilige profeten, evangelisten en apostelen“ onnadenkend veelal opvatten in den zin, alsof deze mannen geconsecreerd waren. Dat doen hun „godgeleerden“ niet. Die kennen het onderscheid tusschen de „heilige profeten“ en de „heiligen“ der kerk zeer goed. Maar het volk, dat kan kwalijk ontkend, verwarde die beide. Als protest daartegen nu had het zijn goede zijde, dat onder onze godgeleerden en op onze kansels, dit „heilige“ voor „profeten“, „apostelen“ en „evangelisten“ een tijdlang weglief. Maar thans mag dit niet meer. Immers thans staan we veel minder tegenover het gevaar der Roomsche verwarring, dan tegenover het gevaar van de verwoesting des ongelooft. Thans gaat er een sprake rond, alsof de profeten, evangelisten en apostelen eigenlijk in niets van onze gewone godgeleerden onderscheiden waren, en alsof het daarom dwaas zou zijn, hun den eereitel van *heilig* te geven. Thans heeft het weglaten van dit woord „heilig“ dus een betekenis gekregen. En juist daarom is het in de nu gegeven omstandigheden een dure verplichting, om door het herstel van dat woord „heilig“ onzerzijds belijdenis te doen van de *goddelijke ingezegening* die aan deze mannen ten deel viel. Mits,

en hier leggen we nadruk op, aan dit „heilig“ maar nooit de zin worde gehecht, alsof deze mannen in zichzelf zondeloos waren of ook de zonde ganschelijk waren te boven gekomen, maar dat met „heilig“ uitsluitend worde bedoeld de *goddelijke oorsprong van hun werk*.

Ditzelfde nu passen we ook op de Sacramenten toe. Ook van de Sacramenten geldt wat van het *Woord* geldt, dat ze een goddelijk karakter dragen, en hierin van alle andere teekenen of ceremoniën onderscheiden zijn. Vandaar dan ook dat men oudtijds schier altijd van de *heilige* Sacramenten sprak, en er zoo goed als altoos bijvoegde: de *heilige* Doop en het *heilige* Avondmaal, evenals men bijna altoos sprak van de *heilige* kerk. Ook van dit gebruik echter is men een tijdlang afgegaan. Niet in de dagen der Reformatie, gelijk onze Formulieren dit herhaaldelijk toonen. Maar wel daarna, toen men uit reactie tegen Rome zich op eenvoudiger taal ging toeleggen. En een tijdlang school hier dan ook geen kwaad in, omdat er geen loochening van het heilig en goddelijk karakter der Sacramenten in lag. Maar sinds werd dit anders. Gelijk het ongelooft het goddelijk karakter van de *Schriftuur* heeft aangerand, heeft ze dat goddelijk karakter ook al meer ontnomen aan de *Sacramenten*, om ten slotte ook in deze Sacramenten niets over te laten, dan zekere menselijke plechtigheden, die geen ander dan een stichtelijk karakter dragen. Als uitdrukking van dit gevoelen werd het *heilig* voor Doop en Avondmaal teens stelselmatig weggelaten, en vele belijdenis des Heeren gingen hierin onnadenkend mee. Maar juist daarom is het thans onze plicht, om op dit *heilig* voor het woord Sacrament weer volten nadruk te leggen, en met opzet te spreken van den „heiligen Doop“ en het „heilig Avondmaal“, en daarmee belijdenis te doen van het goddelijk karakter, dat in deze Sacramenten ligt. Zoo heeft dus de betuiging van den Catechismus, dat de Sacramenten niet slechts „teekenen“, maar „*heilige* waartekenen“ zijn in onze dagen een versterkte betekenis erlangd, en wordt hiermee voor ons uitgedrukt, dat deze „teekenen“, die we Sacramenten noemen, gelijk de Catechismus er bijvoegt, „door God ingezet“ zijn, en men kan er bijvoegen, alleen aan de goddelijke inwerking hun kracht ontleenen.

Dat er bij staat: „*zichtbare* waartekenen“ schijnt eigenlijk overtoollig, in zoverre „*hoorbare* teekenen“ welbezien slechts een overdrachtelijke uitdrukking is. Men kan natuurlijk spreken van een klok die geluid wordt als teeken, dat de schutterij op het appel moet komen; men kan gewagen van een kanonschot dat gelost zal worden, als teeken, dat de aanval op den vijand begint; maar in soortgelijke gevallen wordt toch het woord „teeken“ slechts in overdrachtelijke zin gebezigd. Uit zijn aard en krachtens zijn afleiding, gelijk ons woord „teekenen, teekenaar, teekening“ dit reeds uitwijst, is een teeken altoos een teeken voor het oog, en is dus een „*zichtbaar* teeken“ een pleonastische spreekwijze. Geschiedkundig heeft deze bijvoeging van „*zichtbaar*“ voor „teeken“ echter een geheel andere beduidenis. „*Zichtbaar*“ is hier namelijk niet bedoeld in zijn tegenstelling tegen „*hoorbare*“, maar in zijn tegenstelling met „*onzichtbaar*“. Gelijk er gesproken wordt van een „*onzichtbare* en *zichtbare* kerk“, zoo ook was er in het Sacrament een „*zichtbare* en een „*onzichtbare* zaak“, een innerlijke „*genade*“, die onzichtbaar gewerkt, en een uitwendig Sacrament, dat *zichtbaar* geschonken werd. Augustinus paste deze tegenstelling zelfs op de Heilige Schrift toe, en meende in het geestelijke altoos tusschen de verborgene zaak en het *zichtbare teeken* van de zaak te moeten onderscheiden. Vandaar dat hij ook in de Schrift slechts een *zichtbaar teeken* zag van een verborgen mysterie dat er achter school; ja alle woorden en alle letteren waren hem niets dan zulk een soort „*zichtbare teekenen*“ die dienst deden om de onzichtbare genade te geleiden en aan te duiden. Deze tegenstelling nu is in den loop der eeuwen ook op de heilige Sacramenten toegepast, en schier al de strijd op dit gebied handelende eenzijdig van de vraag, hoe we ons ook bij het heilige Sacrament den samenhang tusschen hetgeen uitwendig gezien en inwendig gepoet werd, hadden voor te stellen. En dit nu was oorzak, dat men steeds meer bij het heilige Sacrament onderscheiden ging tusschen de „*onzichtbare genade*“, die de Heilige Geest werkte, en het *zichtbare* waarteken, dat bedienend werd door de kerk. Als „*zichtbaar* waarteken“ hangt

het heilig Sacrament dus rechtstreeks met de „*zichtbare kerk*“ saam. In de geestelijk verborgen kerk is geen Sacrament denkbaar. In den hemel zich nog Sacramenten te denken, is een ongerijmdheid. Het Sacrament hoort juist tot het wezen der kerk, die *zichtbaar* wordt in een zondige wereld; en het is juist door deze heilige Sacramenten, dat de aard en het wezen der kerk in het *zichtbare* aan het licht treedt, dat ze geformeerd wordt en in stand blijft. In niets is dit zoo sterk gevoeld, als toen een tijdlang allerlei „*Evangelisatie*“ en „*Oefeningen*“ tegenover de Gereformeerde kerken wierden opgericht. Immers in die „*Evangelisatie*“, zoo waande men, werd al bezeten wat men noodig had; alleen maar men had den „*heiligen*“ Doop niet. Ook eigenlijk wel het heilig Avondmaal niet, maar dat werd dan door een soort Lieldemaal vervangen; en dat de Dienst des Woords heel iets anders was dan een Evangelisatie, verstond men ganschelijk niet meer. Doch op het punt van den *H. Doop* bleef men het bezwaar voelen. Doopen dorst men niet. Daar was kerkformatie voor noodig, en juist hierin trad de band tusschen het *zichtbare teeken* en de „*zichtbare kerk*“ recht helder in het licht.

Moeilijker daarentegen is het recht te vatten, wat onze kerken met de uitdrukking een „*waarteken* of *zegel*“ bedoeld hebben. Wij gebruiken thans meer het woord „*waarteken*“ dan „*waarteken*“, welk laatste woord in de gemeene taal ganschelijk niet meer voorkomt. Nu is een „*waarteken*“, vooral in den handel een zeer gewone zaak. Levert een fabriek stukken linnen of geweven zijde af, dan geeft de fabrikant gewoonlijk in den kop van het stuk linnen of zijde een soort figuur met of zonder letters, dat het merk van zijn fabriek is. Onze huismoeders hechten daar gewoonlijk weinig aan, en vinden het vaak jammer dat er zulk een reep moet afgesneden, maar de koopman op de markt let op dat merk wel terdege. De ééne fabriek heeft een betere waar dan de andere, en levert waar af, die van degelijker kwaliteit is. Kon men dit nu terstond en zeker aan de waar zelf zien, dan ware zulk een merk of merkteken of waarteken overbodig. Maar dit is niet zoo. Het oog misleidt en allerlei bedriegers zijn er steeds op uit, om van die gebrekkige werking van ons oog misbruik te maken, en ons onder valschen schijn waar van mindere kwaliteit in handen te stoppen. Daartegen nu wapenen de fabrikanten zich door hun merk, dat thans ook wel den naam van *handelsmerk* draagt; en dat ook wel wordt nagemaakt, maar toch niet zoo licht. Vooreerst omdat zulk een merk meestal een fijnigheid is, die niet zoo gemakkelijk is na te bootsen; maar vooral in de tweede plaats, omdat het namaken van zulk een handelsmerk of merkteken strafbaar gesteld is bij de wet.

Vandaar dat het gebruik van zulke handelsmerken of waartekenen steeds meer uitbreiding heeft genomen, en er thans geen tak van nijverheid of handel is, die niet door zulk een merk tegen de concurrentie van de namaak zoekt te waken. Men kent deze merken op ons papier, op onze botervaten, op elk instrument dat wordt uitgevonden.

Toch zijn er nog bijzondere merken, waarop in verband met het Sacrament de aandacht dient gevestigd, omdat ze nog nader aan de bedoelde zaak komen. We bedoelen allereerst de keur van het goud en het zilver. Ook hier misleidt het oog. Echte en valsche goud, echt en valsche zilver kan een gewoon gebruiker niet onderscheiden. De zilversmid heeft zijn toestelen. Ook zijn er andere middelen om het verschil uit te maken, maar alleen de kenner is hiertoe in staat. Daar nu goud en zilver algemeen handelsartikelen zijn, en het van belang voor de burgerij is, om te weten, of wat ze koopt nu echte of valsche waar is, heeft de Overheid een bureau van keuring ingevoerd. Op dit bureau wordt alle gouden en zilveren waar getoetst en onderzocht, en na acht bevonden te zijn, wordt er dan een *keur* of *merk* of *stempel* op gezet. Gemakshalve heeft men zelfs om het fijne van het grovere gehalte te onderscheiden, een *grote* en een *kleine keur* ingevoerd, om de burgerij te belevien. Alleen de diamanten en andere kostbaarheden zijn hiervoor niet vatbaar; iets wat dan ook min noodig is, om dat het gebruik er van minder algemeen is.

Hiermee bijna op één lijn staat nog een ander soort merk of waarteken, dat men *ijde* noemt, en eveneens bij het Sacrament in aanmerking komt. Er moet gemeten en gewogen worden. Zoo heeft men de el, zoo

heeft men onze gewichten, zoo heeft men het mud en de kan. Nu is het natuurlijk van het hoogste belang voor de burgerij, dat hierbij geen bedrog in het spel zij. Wie koopt moet zeker zijn, dat hij zijn maat en gewicht krijgt. Om nu deze zekerheid aan de burgerij te verschaffen, heeft de Overheid de *ijde* ingesteld, en dat naar een recht naar van Godswege toekomende. Ook de Schrift immers getuigt, dat de gewichten op de weegschaal des Heeren zijn, omdat zijn goddelijk recht aan die weegmiddelen hangt. De Overheid als dienaar Gods is dus gerechtigd en gehouden om voor de betrouwbaarheid van deze weegmiddelen te waken. Daartoe nu worden deze meet- en weegmiddelen van tijd tot tijd onderzocht, en wordt er, zoo ze goed zijn bevonden, een zeker merk, een stempel, een teeken, een keur op gezet, en dit teeken noemt men in dit geval gemeenlijk de *ijde*; welke *ijde*, dus evenals het handelsmerk, en evenals de *keur* van het goud en zilver, in volten zin een „*waarteken*“ is.

Bijna ditzelfde nu geldt ook van het *zegel*, vooral gelijk dit vroeger werd gebruikt. Oorspronkelijk ontstond het gebruik van zulk een zegel, doordien de koningen niet zelf hun naam konden zetten. In plaats van hun naam zett' en ze dan onder een uitgaand stuk *hun zegel*, en dit zegel gaf aan zulk een stuk zijn kracht. Ten tweede ontstond de behoefte aan zulk een zegel, toen er vereenigingen en corporatiën optraden, die onpersoonlijk waren, en dus zelf niet teekenen konden. Dan kon wel de voorzitter of rector er zijn naam onder zetten, maar dit was toch de vereeniging, de gilde of corporatie niet. Vandaar dat men toen aan de gewoonte ingang schonk, om voor zulk een vereeniging, gilde of corporatie een zegel te laten snijden en dit zegel op de officiële diploma's en documenten der corporatie af liet drukken. Allens ging deze gewoonte ook op het *Rijk* over. Ook een koninkrijk was iets bijzuids, terwijl de koningen wisselden. Ook al kon dus een koning zijn naam zetten, toch drukte die naam des konings het wezen des *Rijks* nog niet uit. Het Rijk was het duurzame, het blijvende, het aldoor bestaande. En om nu ook aan dit duurzame en aan deze eenheid van het Rijk uitdrukking te geven, sneed men zulk een zegel ook voor het *Rijk*, en drukte dit *Rijksegel* af op alle stukken van gewicht die van de Regeering, vooral naar buiten, uitgingen. Zulk een *Rijksegel* was dan een stuk van het uiterste gewicht. Vandaar dat de *Rijksegelbewaarder* in onderscheidene Staten een der hoogste betrekkingen bekleedde. Van de Rijken ging deze gewoonte later op de provincieën en op de gemeenten over, tot ten leste elke stad en elk dorp zijn wapen of zegel had. En omdat de ridders oorspronkelijk een positie van eigen recht in namen, en dus met de steden min of meer op één lijn stonden, kwam reeds van oudsher de gewoonte in zwang, dat ook ridders een zegel voerden. De wapens, die men thans nog bezigt, hebben deze betekenis ganschelijk verloren, en zijn thans niets meer dan een stempel, om de eenheid der familie uit te drukken. Zulk een *zegel* nu was dan een teeken, een waarteken, een soort merk, of stempel, dat op officiële stukken gezet wordt, om er de echtheid van te waarborgen en ze van kracht te doen worden.

Waarbij ten slotte nog moet gewezen op de *munt* van het Rijk. Toen men als ruilmiddel stukjes goud, zilver of koper ging bezigen, die men *geld* noemde, moest er waarborg voor de burgerij bestaan, dat deze stukjes goud, zilver of koper van het juiste gewicht waren. Te dien einde nu heeft men ook op deze stukjes goud, zilver en koper een merkteken gezet of een stempel afgedrukt, in het Oosten deed men dat anders dan in Europa; maar in hoofdzaak komt het „*waarteken*“ bij de munt toch hierop neer, dat het Rijk evenals de fabrikant een merk op zijn waar zet, en nu als merk neemt het zegel van het Rijk; meest nog van de afbeelding van den vorst, randschrift enz. verseld.

Op soortgelijke wijze nu zijn er ten leste ook een soort „*merkteken*“, die niet aan een waar, of een akte-stuk, of een munt, maar aan *levende personen* worden gehecht. Vooral in tweelei opzicht kwam dit uit. t. w. bij de livree der bedienden en bij de soldaten in het leger. Die livree toch was oudtijds het dragen van de kleuren van een vorst of graaf of baron, meest verseld van zijn wapenteeken. Maar het duidelijkst sien we dit nog bij het leger, waarin elk soldaat herkenbaar is aan zijn *uniform*, en alle

soldaten van een zelfde leger herkenbaar zijn aan de *kokarde*; een soort merkteken, waardoor zij van de soldaten van andere legers onderscheiden zijn. En omdat nu in een leger niet alleen de personen der enkele soldaten, maar ook de onderscheidene compagnieën, bataljons enz. een gemeenschappelijk teeken moesten hebben, verzon men daarvoor het vaandel, de vlag, de banier of de standaard. *Kokarde* en *vaandel* zijn dus de merk- en veldteekenen van een uittrekkend leger. Van zulk een leger ging zulk een vaandel of standaard dan ook als merk- of veldteeken op vestingen en schansen, en evenzoo op de oorlogsvloot over. Doch onder al deze vormen is zulk een uniform, kokarde of vaandel altoos het waarteken, merkteken of veldteeken, waardoor zekerheid wordt gegeven dat men met een soldaat, een schip of een afdeeling van het leger van den vorst, wiens teeken zij vertoonen, te doen heeft.

Al deze waartekenen nu, hetzij als handelsmerk, als keur van goud of zilver, als ijk van maat en weegwerktuigen, als muntslag op het geld, als zegel onder aktestukken, of als kokarde en uniform voor enkele, of als vaandel en vlag voor vele soldaten, zijn hierin van alle gewone teekenen onderscheiden, dat ze niet strekken om iets te herinneren, maar om *zekerheid* te geven. En nu is het de bedoeling van den Catechismus, dat, gelijk een fabrikant, een vorst, een stad, een corporatie, een veldheer of een vlootvoogd zulke „*teekenen*“ gebruiken, om *valsheid* te voorkomen en *echtheid* te waarborgen, zoo ook God de Heere ons zijn Sacramenten verleend heeft, om ze in genade te stempelen met het goddelijk zegel.

KUYPER.

„In des eersten kinds nood.“

Wan ik hoor een stem als van 'ne vrouwe, die in arbeid is, eenen benauwdheid als van een, die in des eersten kinds nood is, de stem der dochtloos Sion, zij luyt, zij breidt hare handen uit, zeggende: o Wee mij nu, want mijn ziel is moede vanwege de dochtloos.

Jeremia 4:13.

De eerste keer is altoos het bangst en het haastigst.

Den jongen man, die voor het eerst, het regeert uit, het wijde sop mee ingaat, klopt het hart wel tienmaal zoo sterk als denouden seerob, die alle rezen doorkruist heeft.

Ben jong soldaat, die voor het eerst naar het slagveld moet, omgilt, als de kogels door de lucht gaan, fluiten, de angst van alle kanten, terwijl de oude morbaard kalm en bedaard te midden van den kogelregal op zijn naam nikt en vuurt.

Zelfs den eersten keer, dat een zwemmer van een hoogte in het water springen en duiken zal, voelt hij een onrustige gewaarwording, die later al afneemt en ten leste geheel oploopt. En zoo is „de eerste keer“ in bijna al wat het leven oplevert anders en moeilijker dan de latere keeren die daarna komen. De spreker die voor het eerst in het publiek moet optreden; de kweekeling die voor het eerst examen moet doen; de loodgieter die voor het eerst de dakgoot langs moet; de lichtmatroos die voor het eerst hoog in het want moet, ze ontwaren elk op hun manier de bange gewaarwording van het onbekende.

De eerste stap valt het zwaarst. En ook dit is niet zoo bij geval. Ook hier spreekt een ordinantie des Heeren in.

Zie het maar aan de jonge vrouw die moeder zal worden.

Al wat de baarmoeder open gaat verzeld met dubbele ween.

Jeremia de profet kende het leven wel, toen hij, om Israels diepe angsten af te schilderen, het noodgeschrei des volks vergeleek bij „de stem als van een vrouwe, die in arbeid is“, bij het roepen uit een benauwdheid als van een die in des eersten kinds nood is.“ Zij luyt, zij slaat haar handen uit, gillende: o, Wee mij nu, want mijn ziel is moede!

Dat hierin nu een ordinantie Gods ligt, blijkt niet alleen uit het feit zelf, dat voor het eerst moeder worden gemeenlijk zoveel meer kost dan het gewinnen van kinderen voor weers kinderen van God ontving; maar veel meer nog uit den bijzonderen rang dien God toekent aan al het eerstgeborenen.

Als Farao, die Gode ten wederpartijder was gesteld, na de negen plagen, die voorafgingen, ten laatste met den doodlijken slag zal gestraft worden, rooft God hem en zijn volk niet maar een kind, maar slaat Hij *alle eerstgeborenen* in Egypteland. „Ik zal“, zoo spreekt de Heere tot den verstooken dwingeland, „uwen zoon, uwen eerstgeborene doodten!“

Omgekeerd in Israël hem tot een „*eerstgeborene zoon*“ en Gode al wat in Israël eerstgeboren wordt heilig, verkoren tot zijn priesterlijken dienst.